

Vladajući neoliberalni model razvoja

Ruling Neoliberal Model of Development

Stijepo Letunić

Sveučilište u Dubrovniku
Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju
email: sletunic@unidu.hr

Marija Dragičević

Sveučilište u Dubrovniku
Odjel za ekonomiju i poslovnu ekonomiju
email: mdragicevic@unidu.hr

DOI 10.17818/NM/2015/2.11

UDK 327:338.2

Pregledni članak / Review

Rukopis primljen / Paper accepted: 11. 9. 2014.

Sažetak

U radu se razmatraju teorijska utemeljenja vladajućeg neoliberalnog modela, odnos spram ključnih društveno-ekonomskih pitanja te posljedice na ekonomsku i socijalnu praksu. Također se razmatra uspješnost neoliberalnog ekonomskog modela. Cilj rada je prikazati problematiku koja je na razini ideologije i u pozadini ekonomske teorije i prakse. Na temelju rezultata istraživanja vidljivo je da se neoliberalni model razvoja značajno razlikuje od liberalne misli, pa i Hayekove misli, a u praksi ga bitno karakterizira dogmatizam i ideologizacija, što ima reperkusije i na ekonomsku znanost. S aspekta razvoja privrednih sektora, koji uključuju pomorstvo, brodogradnju te ribarstvo, ova tematika je od nezaobilaznog značaja.

Summary

This paper discusses the theoretical foundation of a dominant neo-liberal model, relationship to key socio-economic issues and the impact onto the economic and social practice. It also discusses the success of the neoliberal economic model. The aim of the paper is to show that this problematic at the level of ideology is in the background of economic theory and practice. Based on the survey results, it is evident that the neoliberal development model differs significantly from the liberal thought and thought of Hayek, but in practice it is essentially characterized by dogmatism and ideology, which has repercussions on economic science. This subject is central in analysis of development of economic sectors that include maritime trade and transport, shipbuilding or fishery.

KLJUČNE RIJEČI

neoliberalizam
neoklasičari
ideologija
intervencionizam
nejednakost
globalne institucije
maritimne djelatnosti

KEY WORDS

neoliberalism
neoclassical economics
ideology
interventionism
inequality
global institutions
maritime sector

UVOD / Introduction

Glavna značajka nazora o ulozi države i tržišta u globalnom poretku zvanog neoliberalizam je neprijateljstvo prema velikoj državi. Tržišni liberalizam posebnu vjeru pridaje tržištu, koje je odvojio od stvarne proizvodnje roba i usluga. Time tržište postaje samodostatno i to je jedan od razloga da se govori o neoliberalizmu, a ne liberalizmu. Pored pouzdanja u tržište, ključna je i vjera u poduzetnika i poduzetništvo. Civilni poredak će, jednako poput tržišta, društvu donijeti najveće dobro bude li prepušten samom sebi. S aspekta privrednih sektora, koji uključuju pomorstvo, brodogradnju, ribarstvo, ova tematika je od nezaobilaznog značaja te vladajući neoliberalni model razvoja, posebice uloga države u privredi, ukidanje tržišnih

barijera i sl., kao i što potvrđuje brojna svjetska ekonomska literatura¹, značajno utječe na razvoj tih sektora².

¹ Gekara, V., O. (2010), The stamp of neoliberalism on the UK tonnage tax and the implications for British seafaring, *Marine Policy*, Vol. 34, br. 3, str. 487–494
Mansfield, B. (2004), Neoliberalism in the oceans: "rationalization," property rights, and the commons question, *GeoForum*, Vol. 35, br. 3, str. 313–326
Klikauer, T. (2002), Neo-Liberal Industry Policy and Employment Relations in Australia's, *Policy and Society*, Vol. 21, br. 2, str. 65–82
Thorpe, A., Aguilar, A., I., Reid, C. (2000), The New Economic Model and Marine Fisheries Development in Latin America, *World Development*, Vol. 28, br. 9, str. 1689–1702

² U morskom brodarstvu pitanje regulacije se pomiče sve više s nacionalne na međunarodnu, globalnu razinu odlučivanja. Rizike eksternalija u morskom brodarstvu koji se generiraju uslijed sigurnosti i zaštite okoliša, tržišni mehanizam nije u stanju uspješno riješiti jer ne može postići potrebnu alokaciju resursa, Domijan-Arneri, I. (2014), *Poslovanje u morskom brodarstvu*, Redak, Split, str.92, 93

NEOLIBERALIZAM U EKONOMSKOJ TEORIJI I EMPIRIJI / Neoliberalism in economic theory and empirics

Hayek ističe pretjerano povjerenje u znanost općenito, što vodi tome da se privredni problemi nastoje njome riješiti, a zanemaruje se važnost pojedinaca koji se bave svojim parcijalnim sferama na tržištu. Takvo neorganizirano znanje, koje ne spada pod znanstveno, on naziva znanjem o specifičnim okolnostima vremena i mjesta.³ Poslije Hayeka neoliberalizam je kroz pragmatični razvoj poprimio svoj današnji oblik. Međutim, jedno je znanstveno, a drugo ideološko uvjerenje koje, nastavlajući se na klasičnu i neoklasičnu ekonomiku, karakterizira

³ Hayek, F., A., Mises, L. (1997), *O slobodnom tržištu*, Mate, Zagreb, str. 80

neoliberalizam. Neoklasičari i (neo) liberali se mogu promatrati kao sinonimi, s time da se prvi u većoj mjeri oslanjaju na ekonomsku znanost, a neoliberali na ideologiju.

Prožimajuća misao neoliberalizma je da bi tržište trebalo biti što sveobuhvatnije i uključivati cijelo društvo. Tako bi svi pojedinci bili uključeni u tržište te bi njihov društveni život bio određen tržištem. Takav stav nije bio karakterističan za raniji liberalizam. (Neo)liberali smatraju da je jedina jednakost u društvu tzv. jednakost šansi iz čega proizlazi meritokracija⁴ (dobiješ koliko zaslužiš). Iako postoji deklarativna jednakost šansi u neoliberalnom društvu, činjenica je da pristup obrazovanju kao ključnom činitelju razvoja u pravilu imaju djeca dobrostojećih roditelja što dovodi do toga da u praksi educiranost roditelja odlučuje o educiranosti djece. Prema neoliberalima ideja je da se socijalna solidarnost i potpomaganje ne bi trebali vršiti putem države, nego u samoj zajednici najčešće kroz tradicionalan način pomoći. Tako je plemenita ideja dostupnosti obrazovanja svim slojevima društva u neoliberalizmu zakinjuta. Slično je i sa zdravstvenom zaštitom. Tako primjerice neoliberalni pristup u SAD-u podrazumijeva i znanje (jer su tu i centri znanja), dok se u zemljama u tranziciji to ne podrazumijeva.

Generalna težnja neoliberalizma se ogleda u tome da se tržište intenzivira i proširi kroz povećanje broja transakcija ili povećanje njihove učestalosti. Za stvaranje novih vrsta transakcija ne postoje ograničenja, osim u rastu kompjuterskog kapaciteta. Tako se u trgovini vrijednosnicama na postojeće opcije dodaju nove opcije.⁵ Za neoliberalizam su tipične i kreacije podržništva, kao npr. unutar samog poduzeća, gdje se dijelovi organizacije ili čak pojedinci, natječu kao suparnička poduzeća. Sve ovo podrazumijeva rušenje države blagostanja (socijalne države) i stvaranje blagostanja kroz tržišno vođen ekonomski rast. U novim globalnim uvjetima neoliberali na svijet gledaju kao na tržišnu metaforu, na nacije kao na kompanije, kao i na pojedine regije

⁴ Nagrađivanje u demokratskim sustavima temeljenih na meritokraciji teži tome da je bazirano na preferenciji članova koji statistički spadaju u medijan, a ne najboljih zaposlenika. Kao rezultat, visoko produktivni zaposlenici ili smanjuju njihovu produktivnost — zamjenjujući rad dokolicom — ili napuštaju organizaciju, Kim, H., M., Parker G., R. (1995), When meritocracies fail, *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 28, br.1, str. 1–9

⁵ <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/neoliberalism.html>, pristup 02.04.2014.

koje se nadmeću jedna pored druge. Za razliku od ranijih liberala, koji nisu gledali na veliku većinu kao aktivne i predane sudionike tržišta tj. poduzetnike i to nisu smatrali nimalo neliberalnim tržištem, za neoliberalne ne smije postojati ništa što nije tržište.⁶

Ipak, u odnosu prema utilitarističkom modelu klasičara (neoklasični pogled na financijske tokove je optimističan na sličan način, a pretpostavlja se da su tržišni sudionici racionalni ekonomski pojedinci koji rade u svoju korist i u mogućnosti su, barem u prosjeku te s tržišno uspostavljenom disciplinom, na relevantan način diskontirati pretpostavljenu buduću vrijednost cjelokupne aktive⁷) u samoj ekonomskoj znanosti došlo je do pomaka prema iracionalnoj psihologiji (a što se suprotstavlja neoliberalnoj teoriji). Tako je u posljednjih 10 do 20 godina prisutna manifestacija iracionalne misli. Najpoznatiji empirijski primjer, a koji se teorijski pokušava razjasniti u ekonomskoj znanosti je tzv. *equity premium puzzle*.⁸ Dodatno se pojavljuje i drugi, srodan *puzzle*, tzv. *risk - free rate puzzle*.⁹ Nesavršenost tržišta (*market incompleteness*) bi se trebala promatrati kao važna komponenta solucija *equity premium puzzle*.¹⁰ Tržišta nekretnina za koje se smatralo da su racionalna također su iracionalna. Slabljenje neoliberalne misli je i zbog razumijevanja ponašanja cijena. U klasičnim krizama dolazi do iracionalnog ponašanja u tržišnoj interakciji. U sutonu krize u praktičnim pitanjima dolazi do opadanja neoliberalne misli, povećanim barijerama u kretanju rada što je kontradiktorno. U savršenim uvjetima ekonomisti vjeruju da je trgovina zamjena za migracije rada. U savršenim uvjetima radna snaga može ili izvoziti izvozne radno-intenzivne industrijske proizvode, ili migrirati te proizvoditi u zemlji destinacije¹¹

⁶ <http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>, pristup 02.04.2014.

⁷ Harvey, T., J. (2009), Neoliberalism, Neoclassicism, and Economic Welfare, *Working Paper* br. 09-02, Department of Economics, Texas Christian University, str. 3

⁸ Vidjeti više Mehra, R.(2003), The Equity Premium: Why Is It a Puzzle?, NBER *Working Paper* 9512, National Bureau of economic research, SAD

⁹ Weil, P. (1989), Why is the risk-free rate so low if agents are so averse to Intertemporal Substitution?, The equity premium puzzle and the risk-free rate puzzle, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 24, br. 3, str. 401–421

¹⁰ Jacobs, K., Pallage, S., Robe, M., A. (2013), Market Incompleteness and the Equity Premium Puzzle: Evidence from State-Level Data, *Journal of Banking & Finance*, Vol. 37, br. 2, str. 378–388

¹¹ Rosso, A., Cinzia, R., Portes, J. (2012), The Economic Impact of Migration Liberalisation: Evidence and Issues, Open Society Foundations by the National Institute of Economic and Social Research, London, str.2, vidjeti više Mundell, R., A. (1957), International

kao što pokazuje Stolper-Samuelsonov teorem (neoklasični modeli trgovine), a empirijski, primjerice, ekonomska politika predsjednika Meksika V.Foxa. Iako carine ne postoje, meksički farmeri zbog subvencija emigriraju u SAD, tako da u SAD-u mali broj kompanija (oko pet) ostvaruje oko tri četvrtine ukupne poljoprivredne proizvodnje. Sjevernoamerička ekonomska integracija tj. *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) trebala je omogućiti trgovinu bez carina, ali SAD i dalje ima većinu subvencija.¹²

Jedna od ključnih misli neoliberalizma je da čovjekova inteligencija nije stvorila društvene institucije, već je kulturna evolucija stvorila ljudsku inteligenciju. Ovaj je stav uperen spram uvjerenja da su glavne institucionalne odlike današnjeg društva (kao što su npr. demokracija i ljudska prava) proistekle iz ideja pojedinaca, što podrazumijeva da je glavni utjecaj imala interakcija pojedinaca, koji su ugovornim i sličnim odnosima stvorili takve odnose u društvu.¹³ Ističe se da je javno pravo, a pogotovo međunarodno pravo u velikom zaostatku za privatnim pravom. Prema neoliberalnoj teoriji, sama zamjena spontanijih procesa, tako i ekološkog problema, „svjesnom ljudskom kontrolom“ nikako nije prihvatljiva.¹⁴ Ideja „općeg dobra“ ogleda se u ispunjenju kolektivističkih interesa, a što je prema neoliberalima u empiriji manifestirano na loš način. Pritom se kritizira i kolektivistički duh koji prezire „sebične interese“ pojedinca i koji u ime ostvarenja ciljeva zajednice svoj stav smatra superiornijim. Pored kritike povjerenja u znanost u pogledu rješavanja ekonomskih problema kroz državnu intervenciju, prisutan je i kritički pogled na upravljačke strukture kao loše.

Intervencionizam države blagostanja prema neoliberalima proizvodi dvije sukobljene klase, klasu primatelja odštete i puno brojniju klasu onih koji plaćaju odštetu. Jednako tako prema neoliberalima u uvjetima vladinog intervencionizma vlada ima na raspolaganju nebrojeno mnogo sredstava kojima može naškoditi uvozu, a time i slobodnoj trgovini te što

Trade and Factor Mobility, *American Economic Review*, Vol. 47, br.3, str. 321–335; Markusen, J. R. (1983), Factor Movements and Commodity Trade as Complements, *Journal of International Economics*, Vol.14, br.3–4, str. 341–356

¹² <http://www.banxico.org.mx/publicaciones-y-discursos/publicaciones/documentos-de-investigacion/banxico/%7BFA30CF24-3F5D-45A5-417B-1E721ABB7B72%7D.pdf>, pristup 28.03.2014.

¹³ Vidjeti više Hayek, F., A., Mises, L.(1997)

¹⁴ Vidjeti više Hayek, F., A., Mises, L.(1997)

učinkovitijoj alokaciji kapitala. Kritika intervencionizma u pogledu ekonomske politike je u tome da je odveć sličan metodama prirodnih znanosti, odnosno pozitivističkim metodama. Ishod mjera se smatra uvelike nepredvidljivim¹⁵, a intervencije često umjetnima. Smatra se da takve (intervencionističke) mjere mogu dovesti samo do općenitih predviđanja i da je u numeričkim predviđanjima obuhvaćen samo djelić potrebnih varijabli.¹⁶ Hayek kaže da više cijeni istinito, premda nesavršeno znanje, iako ono ostavlja mnogo toga neodređenog i nepredvidljivog, nego prividnost egzaktnog znanja koje je vjerojatno vrlo pogrešno. Također ističe da je lakše savladati znanstvenu tehniku, nego uočiti problem i pravilno mu pristupiti.¹⁷ Hayek, kao najveći kritičar intervencije, nije isticao njezinu nedjelotvornost, već prijetnju slobodi. Međutim, potrebno je istaknuti nedostatak takvih stavova upravo zato što savršeno tržište ne egzistira u stvarnosti pa ne postoji opravdan razlog da se time zaokupljamo. U toj sferi zanimljivo je ono što jest, a ne ono što bi trebalo biti. Ipak većina ekonomista vjerojatno ne vjeruje u savršeno tržište (ono u stvarnosti ne postoji) ili financijsko tržište te mišljenje u ekonomskoj znanosti nije dogmatsko u mjeri u kojoj je bilo, tj. mnogi ekonomisti vjeruju u tržišnu strukturu (za njih jedna vrsta „svetog grala“), ali ih većina vjeruje da savršeno tržište u stvarnosti ne postoji. Međutim, argument savršenog tržišta kod neoliberalne ideologije je i dalje vrlo važan.

Neoliberalna ideologija i praksa se razlikuju. Primjer je tzv. militarni kejnezijanizam, prisutan kod pitanja kupovanja oružja od strane države ili odluke o dugoročnom ulaganju u obrazovanje, što vjerojatno ima pozitivniji utjecaj na dugoročnu produktivnost. Tako je prema neoliberalima militarni kejnezijanizam¹⁸ (ulaganje u oružje) u redu, ali kejnezijanski kejnezijanizam nije.

¹⁵ Po Ohmaeu centralna kontrola i koordinacija koja ima smisla do oko 5000 USD BNP-a per capita postaje problematična iznad toga. Interval između tog nivoa i OECD-ovog statusa od oko 10000 USD je vrlo kratak: Japan ga je napravio za manje od deset godina; Taiwan, Hong Kong i Singapur za pet. U pojedinim državama koje imaju iznad 3000 USD BNP-a per capita postoji jaka želja za uključivanjem u globalne trendove. Na razini od oko 5000 USD BNP-a per capita još se ne otvaraju novčani, bankovni i komunikacijski sustav i potreba vlade da upravlja i dalje ostaje. Na razini preko 10 000 USD slijedi pridruživanje zemljama OECD-a., Ohmae, K.(2008), *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*, HarperCollins, New York, str.126

¹⁶ Hayek, F., A., Mises, L.(1997), str.77

¹⁷ Hayek, F., A., Mises, L.(1997), str.86

¹⁸ Pieroni, L., Lorusso, M., D'Agostino, G. (2008), Can we declare military Keynesianism dead?, *Journal of Policy Modeling*, vol. 30, br. 5, str. 675-691

„Korporativni socijalizam“ štiti i favorizira poslovanje globalnih korporacije primjerice u zemljama u razvoju. Neoliberali vjeruju u tržište, ali na takvom tržištu ne djeluju, i to zbog njihove monopolske, oligopolske ili moći u monopolističkoj konkurenciji. Korporacije su i dalje prinčevi imperija, te male kompanije djeluju u kompetitivnom okruženju, ali one ne.

Suprotno rasprostranjenom mišljenju u svjetlu neoliberalne ideologije, kao uspješan primjer planiranja mogu poslužiti Japan i J. Koreja¹⁹, a ako se tu uključe i Kina i Indija, onda planiranje primjenjuje pola čovječanstva. Statistička metodologija, koja i dalje naravno nije savršena, može se reći da je u zadnjih 20 do 30 godina unaprijeđena u mjeri koja je za tadašnje ekonomiste bila nezamisliva. Ono što se prije šezdesetak godina smatralo istinitim više se ne smatra upravo zbog empirijske metodologije. Primjerice, isti parametri se ne mogu primijeniti na SAD i Hrvatsku (npr. kao kod J.Sachsa koji je na osnovu iskustva i metodologije u SAD-u predmnijevao što je ispravno, a što ne za SSSR²⁰). Međutim u mnogim principima ekonomike prisutnost dogmatskog mišljenja u ekonomici je i dalje izražena. Pitanjem održivog razvoja ekonomisti se bave već šezdesetak godina (*environmental and resource economics*)²¹ u naporima i pokušajima pronalaska razvojnih strategija koje će omogućiti održivi razvoj i društveno odgovorno ponašanje. Šira percepcija ekonomske znanosti je da je ona po ovom pitanju zastala u 1960-ima, a to nije slučaj. Zbog toga se može polemizirati da menadžment resursa znanstveno po tom pitanju nije temeljen na neoliberalnoj ideologiji.

Neoliberalna kritika nacionalnih država je u tome što su oni politički organizmi i u njihovom „se krotoku kolesterol nezaustavljivo kupi“. U Japanu oko pola godišnjeg državnog budžeta odlazi u lokalni budžet gradova i mjesta. Globalna ekonomija i njezin pritisak zahtijevaju od Japana da kontinuirano radi promjene. U slučaju Japana zadatak je države da

¹⁹ Većina južnoazijskih zemalja se u svojem ekonomskom razvoju kretala nasuprot neoliberalnom konceptu, tj. prema nekoj vrsti planske ekonomije. Unatoč tome, ekonomija obujma jedan je od ključnih čimbenika uspjeha brodograđevne industrije u J.Koreji., Yeong-Seok, H., Jung-Soo, S. (2013), An Analysis of Market Concentration in the Korean Liner Shipping Industry, *The Asian Journal of Shipping and Logistic*, Vol. 29, br. 2, str. 249-266

²⁰ Cohen, S.(1992),The Tunnel at the End of the Light: Privatization in Eastern Europe, *Berkeley Roundtable on the International Economy* (BRIE), Working Paper br.56, University of California, Berkely, str.4

²¹ Vidjeti više Pearce, D.(2002), An Intellectual History of Environmental Economics, *Annual Review of Energy and the Environment*, Vol. 27, str.57-81

pomogne smanjiti inkompatibilnost između države i regija gdje ona postoji. U Japanu postoji oko dvije trećine redistribucije dohotka između regija i oko devet desetina države prima, a ne stvara dohodak.²² U SAD-u su regije puno decentraliziranije. „Rast kolesterola“ u državama može nastati zbog posebnih interesa, potpomaganja od strane države (*subsidies*), zaštite i socijalnog minimuma za građanstvo (*civil minimum*) kao npr. kod socijalnih programa skandinavskih ekonomija, „socijalnih ugovora“ njemačkih sindikata, ekonomije Švicarske pune kartela, poljoprivrednog lobija u Francuskoj, lobija građevne industrije i proizvođača riže u Japanu ili obrambene industrije u SAD-u.²³ Vrlo je teško ovaj proces vratiti unatrag.

USPJEŠNOST NEOLIBERALNOG MODELA RAZVOJA / *Successfulness of neoliberal model of development*

Potrebno je napomenuti da je, vezano uz regije i države, kao i globalno tržište, kompletna mobilnost kapitala i rada (koja je i uvjet učinkovitosti i konkurencije) za većinu ekonomskih sektora iluzija. Stavovi ekonomista o uspješnosti neoliberalne politike u globalnom pogledu se razlikuju. Najpoznatija studija Svjetske banke (2002), *Globalization, growth, and poverty: building an inclusive world economy*²⁴ prikazuje razliku između „novo globalizirajućih“ države (također zvane „globaliziranim“ državama), i „neglobalizirajućih“ odnosno „manje globaliziranih“ država. Studija koju je provela Svjetska banka (WB) imala je za cilj utvrditi promjene u „globaliziranosti“ pojedinih privreda kroz promjene relativnog udjela trgovine u BDP-u, u razdoblju od 1977–97. Rangirajući zemlje u razvoju u ovisnosti o postotku promjene, došlo se do spoznaje da je trećina privreda u vrhu „globaliziranija“, a da su prema dnu ljestvice, dvije trećine privreda „manje globalizirane“ privrede. Iz spomenutoga proizlaze zaključci da su prve imale brži ekonomski rast, nepostojeće povećanje nejednakosti, kao i brže smanjenje siromaštva u odnosu prema manje globaliziranim privredama, a da je

²² Liu, D.(2014), The Link between Unemployment and Labor force participation rates in Japan: A regional perspective, *Japan and the World Economy*, Vol. 30, str.52–58.

²³ Ohmae, K.(2008), str.148

²⁴ World Bank (2002), *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Oxford University Press, New York

globalizacija jasno snaga koja smanjuje siromaštvo u svijetu. Neoliberalni argument pokazuje da su ovi progresivni trendovi velikim dijelom posljedica rastuće ekonomske integracije među zemljama, a koja je dovela do rastuće učinkovitosti upotrebe resursa u svjetskim razmjerima pošto se države i integracije specijaliziraju u onim djelatnostima u kojima imaju komparativnu prednost. Istim argumentima se koriste Svjetska trgovinska organizacija (WTO), Međunarodni monetarni fond (MMF), Skupina Svjetske Banke (*World Bank Group*) i ostale multilateralne ekonomske organizacije kao institucije usmjerene na stvaranje globalnog "ravnopravnog" tržišta, neometanog od restrikcija od pojedinih država (privreda). Ovakva argumentacija dolazi od strane moćnih centara "svjetske misli", a koji utječe na praksu u međunarodnoj politici, uključujući spomenute intervladine organizacije te također primjerice ministarstva financija SAD-a i Velike Britanije.²⁵

Ekonomisti Svjetske Banke D. Dollar i A. Kraay imaju sličan stav u pogledu globalnog ekonomskog razvoja i tvrde da se globalni trend u povećanju svjetske nejednakosti koji trajao najmanje 200 godina i imao vrhunac oko 1975. obrnuo. Kao glavni razlog spominju ubrzani razvoj dviju početno siromašnih zemalja, NR Kine i Indije. Ovi ekonomisti ističu da se zemlje u razvoju mogu podijeliti u dvije grupe i to one koje su prihvale globalizaciju i otvorenu privredu, i one koje to nisu. Prva grupa je imala rast *per capita* od jednog postotka od 1960-ih do pet postotaka 1990-ih, dok druga grupa ima još manji obujam trgovinske razmjene nego 1980-ih. Za vrijeme 1990-ih bogate zemlje su rasle u obujmu od dva postotka, a neglobalizirajuće zemlje u obujmu od jednog postotka.²⁶ Jednako tako za promjene u nejednakosti stanovništva isti ne okrivljuju globalnu trgovinu, već internu politiku zemalja kao što su obrazovna politika, porezi i socijalna politika. Općenito gledajući su se veći postoci rasta u globalizirajućim ekonomijama transferirali u veće dohotke siromašnijih. Tako je Kina (na koju se može primijeniti stav „iznimka potvrđuje pravilo“, a s obzirom na

²⁵ Wade, R., H. (2004), Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?, *World Development*, Vol. 32, br. 4, str. 567–589

²⁶ Dollar, D., Kraay, A. (2001), Trade, Growth, and Poverty, *Finance and development, a quarterly magazine of IMF*, Vol. 38, br. 3

nedemokratski ustroj njenog društva te istovremeno brz ekonomski razvoj²⁷) i s povećanom nejednakošću dohotka imala najspektakularnije smanjenje siromaštva u svjetskoj povijesti. Prema istim autorima bitan problem „globalizirajućih“ zemalja je kako zaustaviti protekcionizam bogatih zemalja te za to pronaći institucijski okvir. Kao prednost neoliberalno-globalističke politike ističe se i činjenica da svjetski kapitalni tokovi (koji su tek 1980. imali istu relativnu razinu kao i 1914. god. kada su se odnosili prvenstveno na infrastrukturne projekte) danas uključuju većinom izravne investicije (FDI). Pored NR Kine i Indije u tzv. „globalizirajuće“ zemlje se nadalje ubrajaju Nepal, Obala Bjelokosti, Ruanda, Haiti²⁸, te donedavno Argentina. Tako primjerice Indija, NR Kina, Vijetnam, Uganda, i Meksiko²⁹ nisu jedine zemlje koje su profitirale uslijed takve politike, već su općenito, gledajući zemlje s većom otvorenošću, imale brži rast. Te zemlje su povećale svoju trgovinu za 104 posto kroz posljednjih 20 godina, dok su bogate zemlje imale povećanje od 71 posto. „Globalisti“ su carine i druge barijere u prosjeku smanjili za 22 posto, a „neglobalizirajuće“ zemlje za 11 posto. Na osnovu ovoga prema istim autorima se ističe da se glavna nejednakost ogleda u tome da se zemlje dijele na one koje koriste prednosti globalizacije i one koje je ne koriste. Ističe se da prava integracija u globalno tržište ne zahtijeva samo trgovinsku liberalizaciju, nego i široku institucionalnu reformu. Kao primjer može poslužiti Nigerija, Ukrajina ili Pakistan koje nemaju povoljnu investicijsku klimu.³⁰

Međutim u velikom broju slučajeva „globaliziranje“ zemlje su manje otvorene u odnosu na „manje globalizirane“ zemlje, kako u relaciji obujma trgovine i BDP-a, tako i na području carinskih i necarinskih

²⁷ http://www.economonitor.com/blog/2014/04/chinas-place-in-the-global-economy/?utm_source=contactology&utm_medium=email&utm_campaign=EconoMonitor%20Highlights%3A%20The%20Good%20the%20Bad%20and%20the%20Strategic, pristup 22.04.2014.

²⁸ Bigman, D. (2007), *Globalization and the Least Developed Countries: Potentials and Pitfalls*, CABI, Oxfordshire, str. 21

²⁹ U tzv. BRICM zemlje (zemlje u razvoju s najvećim privredama) spadaju Brazil, Rusija, Indija, NR Kina i Meksiko, Dahlman, C. (2007), *Technology, globalization, and international competitiveness: Challenges for developing countries, Industrial Development in the 21st Century: Sustainable Development Perspectives, United Nations Department of Economic and Social Affairs*, New York, str. 29

³⁰ Dollar, D., Kraay, A. (2002), *Spreading the Wealth*, www.foreignaffairs.org/20020101faessay6561,2002, pristup 03.04.2014.

barijera. Tako se zemlja s visokim udjelom trgovine u BDP-u i visoko slobodnom trgovinskom politikom kategorizira kao „manje globalizirana“, i to u slučaju povećanja udjela trgovine u BDP-u u razdoblju 1977. – 1997. te bi bila uvrštena u donje dvije trećine uzorka zemalja. Kritika koja se ovdje iznosi upućena toj studiji je da je pogrešno relativno zatvorene privrede nazivati „globaliziranimi“ ili „globalizirajućima“, a istovremeno privrede s mnogo višim odnosom udjela trgovine u BDP-u i puno slobodnijim režimom trgovinske politike nazivati „manje globaliziranimi“ ili čak „neglobalizirajućima“. Drugi problem je u tome što se argument studije skoro u potpunosti gubi jer se pogrešno tvrdi da je rastući obujam vanjskotrgovinske razmjene posljedica liberalizacije trgovinske politike, a nije.³¹ Podaci UN-ovog Development programa pokazuju da je razlika između bogatih i siromašnih ljudi, kao i nacija, dramatično porasla između 1960-ih i 1990-ih te da jedna četvrtina do trećina ljudi živi ispod egzistencijalnog nivoa. Pored toga bivše „socijalističke“ (točnije staljinističke i poststaljinističke) države do kraja 80-ih su doživjele smanjenja u nacionalnom proizvodu kao i u socijalnoj brizi. Globalni rast produktivnosti rada je opao tj. od 1961-1974 iznosio je 3.6 postotka godišnje, dok je u vremenu od 1974-1989 iznosio 1.3 postotka.³² Ovo je u suprotnosti s tvrdnjom da povećana međunarodna konkurencija i otvorenost vode ka povećanju produktivnosti. Rastuće je pitanje u kojoj mjeri pojedine privrede svijeta ostvaruju pomake u hijerarhiji promatranu kroz dohodak pojedinih privreda u svjetskoj ekonomiji (BDP-u po stanovniku). NR Kina i Indija smanjuju apsolutni jaz u odnosu prema zemljama srednjeg dohotka čiji je rast neravnomjeran, a kao što su Meksiko, Brazil, Rusija te Argentina. Isto tako NR Kina i Indija ne smanjuju apsolutni jaz u odnosu prema zemljama Sjeverne Amerike, Zapadne Europe ili Japana. Pored toga više istraživanja koja se bave nejednakošću u odnosu prema cijeloj distribuciji dohotka kao i koja se koriste podacima o kućanstvima ili podacima o kombiniranoj nejednakosti između pojedinih privreda (kao i unutar njih) upozoravaju na postojanje rastuće nejednakosti dohotka od 1980-ih. Nameće se zaključak da globalna nejednakost

³¹ Wade, R., H. (2004), str. 567–589

³² <http://www.undp.org/>, pristup 20.03.2014

mjerena na kredibilan način vjerojatno raste, unatoč rastu pojedinih privreda kao što su privrede NR Kine ili Indije. Disperzija nadnica unutar industrijske proizvodnje je bila konstantna od 1960. do 1980., a počevši od 1980-ih nadalje postajala je sve veća (raspršenija). Daljnji argument koji dovodi u pitanje spomenuto istraživanje Svjetske banke je da se u njoj pretpostavlja da je brzi rast obujma vanjskotrgovinske razmjene značajna pretpostavka dobrih ekonomskih performansi. Istovremeno to istraživanje ne uzima u obzir da do dobrih ekonomskih performansi dolazi stoga što je brzi ekonomski rast razlog brzog rasta obujma vanjskotrgovinske razmjene. Također se ne razmatraju druge varijable korelirane s brzim rastom vanjskotrgovinske razmjene, a koje mogu biti važni uzroci dobrih ekonomskih performansi: primjerice kvaliteta javnog upravljanja tj. vlade.³³

RAZMATRANJE PROBLEMATIKE NEJEDNAKOSTI I NEZAPOSLENOSTI / *Overview of problematics of inequality and unemployment*

Prema neoliberalnom modelu jedina jednakost je u jednakosti šansi, tzv. meritokraciji. Tada bi postojala nezadovoljna klasa isključenih koji bi prihvatili razlog svojeg neuspjeha kao plod nedostatka njihovih sposobnosti. To primjerice postoji u Spencerovom neodarvinizmu. Ekonomski status je ipak glavni uvjet uključenosti pojedinaca. Najveće ekonomske nejednakosti bile su prisutne za vrijeme neoliberalne vladavine u SAD-u³⁴, Novom Zelandu i V. Britaniji. Sve države osnovane od Britanske imperije (osim Kanade) imale su visoki rast nejednakosti dohotka u zadnjih 20 do 30 godina, pri čemu prednjači SAD³⁵. Pritom treba napomenuti da u tome nije uključeno nagrađivanje bolje obrazovanih te je nejednakost znatno narasla unutar skupine fakultetski obrazovanih. Najveću tjeskobu našeg vremena predstavlja nezaposlenost. Na razliku mikroekonomije i makroekonomije upozorio je Keynes. Nezaposlenost nije

samo rezultat pogrešne makro politike već i mikrosfere (rad ispod optimuma poduzeća). Neoliberali veću zaposlenost u SAD-u u odnosu prema Europi argumentiraju uz pomoć dereguliranog tržišta rada. Promatrajući problem nejednakosti, poznato je da je SAD neoliberalnije orijentiran od Zapadne Europe³⁶, što nije bitno promijenila ni bivša Clintonova, niti sadašnja Obamina administracija.

Pitanje neravnopravnosti bogatstva³⁷ (*inequality*) je sve zastupljenije u zapadnoj ekonomskoj znanosti. Većina ekonomske literature koja se bavi odnosom nejednakosti dohotka i ekonomskog rasta ima svoje korijene u radu ekonomista S. Kuzneta (1955) koji je začetnik velikog broja ideja koje se tiču ove problematike. U svojoj "obrnutoj-U" hipotezi, Kuznets sugerira da ekonomski rast (tj. rast prosječnog dohotka po glavi stanovnika) u početku može voditi do rasta, a potom do pada nejednakosti unutar privrede. Međutim, u ekonomskoj znanosti danas postoji dostatno empirijskih dokaza koji opovrgavaju ovu hipotezu.³⁸ Određen broj nedavnih istraživanja i uvjerenja koja su pokazala da je nejednakost potrebna za rast te da će uslijed rasta nejednakost opasti, nije više prisutan u ekonomskoj teoriji. Donedavno su ekonomisti upozoravali na to da nejednakost potiče ekonomski rast. Zbog rastuće dostupnosti podataka o kućanstvima na mikro razini, recentna literatura je preispitala međuovisnost nejednakosti i rasta.³⁹ Protutežu neoliberalnom modelu predstavljaju šindikati, međutim, oni se, generalno

³⁶ Tako je npr. udio ukupnih prihoda proračuna opće države u BDP-u u Italiji i Francuskoj za oko petnaest postotaka viši nego u SAD-u (31,6%) ili Japanu (33,1%), dok je u Italiji 2013-e udio sveukupnih davanja državi u BDP-u iznosio 46,2%, u Francuskoj 50,6%, a u EU-u najviše u Danskoj 55,7%. (prema http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/governance/government-at-a-glance-2013/general-government-revenues-as-a-percentage-of-gdp-2001-2009-and-2011_gov_glance-2013-graph41-en#page1, pristup 01.04.2014.

³⁷ Ako razmatramo nejednakost dohotka među zemljama te regijama 1999-e god. (uzimajući u obzir BNP po stanovniku u USD koji je izračunat po metodi PPP) prva opservacija vrijedna pažnje je prisutnost velike nejednakosti između naprednih industrijaliziranih zemalja (SAD, Japan, te Zapadna Europe) i ostatka svijeta. Prvi su imali 49,55% svjetskog dohotka s udjelom od samo 12,81% svjetske populacije. Dakle aproksimativno polovina svjetskog dohotka je otpadala na najbogatiju osminu svjetske populacije. Sub-saharska Afrika je imala najniži BNP per capita (USD 1,400), u usporedbi s BNP per capita u SAD-u od USD 30,600. Thorbecke, E., Charumildin, C. (2002), Economic Inequality and Its Socioeconomic Impact, *World Development*, Volume 30, Issue 9, str. 1477

³⁸ Thorbecke, E., Charumildin, C. (2002), str. 1480

³⁹ Thorbecke, E., Charumildin, C. (2002), str. 1477–1495

gledajući, od strane neoklasičnih ekonomista ne promatraju kao bitan čimbenik pri oblikovanju distribucije dohotka na tržištu rada.⁴⁰

DEREGULACIJA FINANCIJSKOG TRŽIŠTA, MEDIJI I GLOBALNE INSTITUCIJE / *Financial markets deregulation, media and global institutions*

Kretanje prema neoliberalnoj utopiji čistog i savršenog tržišta je omogućeno politikom financijske deregulacije.⁴¹ Washingtonski konsenzus, koji je globalnoj neoliberalnoj vladavini omogućio hegemoniju nad trećim svijetom, došao je u krizu kasnih 1990-ih, a što je potaknuto kritikom neoliberalne vladavine od strane globalnog civilnog društva te azijskom financijskom krizom 1997. Temeljen je na liberalizaciji financijskog tržišta, što je i pozadina krize u južnoazijskim zemljama (a zbog niske tadašnje kamate u SAD-u kapital je selio u alternativne zemlje kao što su Tajland, Koreja, Filipini, Singapur itd.) koja je završila u Brazilu, Argentini (potonja je fiksirala vlastitu valutu pezos za američki dolar a posljedica je da je pezos postao precijenjen), kao i meksičkoj krizi pezos. Može se polemizirati s tim da je Washingtonski konsenzus praktično odgovoran za južnoameričku krizu (meksičku, argentinsku) te primjerice krizu vlasti u Rusiji, krizu britanske funte, krizu u Švedskoj⁴², Francuskoj⁴³, a odgovoran je što mnoge zemlje nisu prihvatile EU monetarnu zonu – primjerice Norveška, Danska, Velika Britanija. Mogu se identificirati dva preostala konstrukta globalne kapitalističke vladavine: 'Poslije - Washingtonski konsenzus', čija je relacija spram neoliberalizma kompleksna te 'nova razvojna politika' koja zagovara Keynesove principe. Bez obzira na razvitak faze re-regulacije koji je odatle proizašao, osobito poslije financijske krize iz 2008, ove izvedenice se mogu konceptualno prikazati kao osnažujući dodaci neoliberalnoj misli te kao određene solucije za neravnomjeran razvoj. Ovaj pristup bi trebao legitimirati ekspertizu prisutnu u zemljama prvog

⁴⁰ Mosher, J. (1999), The Institutional Origins of Wage Equality: Labor Unions and Their Wage Policies, *APSA Annual Meeting*, Atlanta, Georgia, str. 3

⁴¹ Rodrik, D. (2006), Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion?, A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform, *Journal of Economic Literature*, Vol. XLIV, str. 973–987

⁴² <http://triplecrisis.com/from-washington-consensus-to-brussels-consensus/>, pristup 01. 05. 2014.

⁴³ Vidjeti više Kannan, P., Scott, A., Terrones, M. (2009), From Recession to Recovery: How Soon and How Strong, *World Economic Outlook*, br. 4

svijeta bez obzira na seriju političkih promašaja.⁴⁴ Kao suprotstavljeni glavni izazov ovom neoliberalnom pristupu je latentan konsenzus južne sfere, koji je primjetan u konvergenciji istočnoazijskog koncepta razvitka (*developmentalism*) i primjerice latinskoameričkog neostrukturalizma.⁴⁵

Jedan od ključnih čimbenika u globalnom širenju neoliberalizma su mediji koji se ubrzano globaliziraju i šire, a vezani su uz korporativne interese. U prvoj polovici 2000. dolazi do globalizacije medija te je integracija kompanija području globalnih medija, interneta i telekomunikacija bila tri puta veća nego 1999, a eksponencijalno puta veća u odnosu prema desetljeću unazad.⁴⁶ Za medijske pobornike neoliberalizma se između ostalih smatraju časopisi „*The Independent*“ i „*The Economist*“ te „*The Financial Times*“⁴⁷. Kao odgovor na ovo okrupnjavanje medija širom svijeta pokreću se inicijative za manjim, neovisnim medijskim kućama, često neprofitnim, koje se drukčije suočavaju sa stvarnošću i čija popularnost među širom populacijom raste.⁴⁸ Pristalice antiglobalizacijskih pokreta bi rekli da je na djelu program za metodično uništenje kolektiva pod političkom paskom. U tom pogledu je karakteristična izjava menadžera kemijskog diva „*Solvay*“, koji kaže da se promjene događaju kroz „smanjenje moći države i javnog sektora kroz privatizaciju i deregulaciju“ i „transferirajući mnoge od moći nacionalnih država na modernije i internacionalnije strukture na europskom nivou.“⁴⁹ Međutim, referirajući se na antiglobalizacijske pokrete, Veljak kaže da su „dogmatski antiglobalizacijski naboji tek puka lažna alternativa neoliberalnoj apologetici i njezino antitetičko solidarno naličje.“⁵⁰

Meksička i azijska kriza⁵¹, te poslije svjetska financijska kriza, pokazali su da

⁴⁴ Sheppard, E., Leitner, H.(2010), Quo vadis neoliberalism? The remaking of global capitalist governance after the Washington Consensus, *Geoforum*, Vol.41, br.2, str. 185-194

⁴⁵ Gore, C.(2000), The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries, *World Development*, Vol. 28, br. 5, str. 789–804

⁴⁶ McChesney, R., W.(2001), Global Media, Neoliberalism, and Imperialism, *Monthlyreview*, Vol. 52, br. 10 <http://www.monthlyreview.org/mar2001.htm>, pristup 20.03.2014.

⁴⁷ <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X04000075?np=y>, pristup 25.03.2014.

⁴⁸ McChesney, R., W.(2001)

⁴⁹ Vidjeti više Hansen, H., Wigger, A.(2011), *The Politics of European Competition Regulation, A Critical Political Economy Perspective*, Routledge, London

⁵⁰ Veljak, L.(2009), str. 12

⁵¹ Wolfson, M.H.(2000), Neoliberalism and International Financial Instability, *Review of Radical Political Economics*, Vol. 32, br. 3, str. 369–378

su potrebna reguliranja u područjima: ublažavanja velikih valutnih promjena, odvajanju kratkoročnih špekulacija od ulaganja⁵², te rekonstruiranje odgovornosti transnacionalnih kompanija⁵³ u svjetskom gospodarstvu. Indikator koji upućuje na potrebu regulacije je da je 95 postotaka svjetske razmjene valuta predmet špekulacije.⁵⁴ Neoliberalizam kao posebnu prednost naglašava milijune malih i većih investitora koje vodi nevidljiva ruka tržišta, međutim, može se reći da to i nije baš tako s obzirom da većina tih investitora slijedi velike institucionalne investitore. Broj pojedinaca koji odlučuju o investicijama je najviše 700. Naglo povlačenje s azijskog tržišta vrijednosnica nije bilo demokratsko jer ga je orkestriralo par elitističkih grupa.⁵⁵ Na globalnoj razini potrebno je razmotriti pitanje regulacije tržišnog fundamentalizma koji ne može ostati nereguliran jer su sve pojedinačne privrede gospodarstva regulirane. Tako se kaže da je globalni *laissez – faire* samo trenutak u nastajanju svjetskog gospodarstva, a ne njegova krajnja točka. Može se reći da kozmopolitske demokracije na globalnoj razini još nema. Postoje asocijacije i regionalne integracije, ali na globalnoj razini institucije su još međuvladine i ovise o njihovom dogovoru (OUN, WTO, Svjetska banka). Jačanje globalnih institucija⁵⁶ izgleda sve nužnije. Bitno je razmotriti ulogu Međunarodnog monetarnog fonda (MMF-a), Skupine Svjetske banke (WB

⁵² Državna politika, ekonomija i konkurencija utječu na cijene i troškove, a mogu prouzročiti neugodna iznenađenja. Želimo li smanjiti rizik, postoji nekoliko opcija, uključujući i organizirana ročna ili terminska tržišta., Dahl, C. (2008), *Međunarodna tržišta energije-cijene, politike, profiti*, Kigen, Zagreb str.26

⁵³ Logički argument internacionalne regulacije MNC-a se može bazirati na konfliktu politika koje maksimiziraju nacionalno i globalno blagostanje, (kao i komparacija s GATT-om). WTO ističe malu vjerojatnost da bi se takva regulacija mogla realizirati. Međutim postoje mreže ugovora, većinom bilateralnih, koji definiraju prava i ograničenja stranih investitora. Prema Cavesu izgleda da služe kao razumni supstitut multilateralnom pristupu, Caves, E. R. (2007), *Multinational enterprise and Economic Analysis*, Cambridge University press, New York, str.309

⁵⁴ <http://www.delaingroup.com/products/forex/the-forex-market/>, pristup 04.04.2014.

⁵⁵ Boardman, T.(2000), „Für eine „biodynamische“ Ökonomie“, *Info3*, Februar, Frankfurt

⁵⁶ Prema Basu globalizacija i globalna nejednakost su međusobno povezane, te se raspravlja o alternativnim politikama koje bi suzbile ekstremno siromaštvo i nejednakost. U tom smislu iznosi se stav da su potrebne globalne, međudržavne politike, a koje trenutno ne postoje pa se zagovaraju internacionalne inicijative koje bi upravljale takvim politikama, Basu, K.(2006), Globalization, poverty, and inequality: What is the relationship? What can be done?, *World Development*, Vol. 34, br. 8, str. 1361–1373

Group)⁵⁷ te Svjetske trgovinske organizacije (WTO-a). Brettonwoodski sustav je nastao u svrhu poticanja međunarodne trgovine i suradnje, a što je i postignuto. Od 1944. godine, kada je uspostavljen, do danas su se dogodile značajne promjene u svjetskoj ekonomiji. Globalno upravljanje uključuje i upravljanje okolišem, što je veliki problem s obzirom da je većina zemalja marginalizirana i ekološke mjere su u pravilu u sukobu s brzim ekonomskim razvojem. Tako Veljak smatra da kod teorijskog i praktičkog pitanja o mogućnostima emancipacije globalizacijskih procesa od njihovih neoliberalnih okvira i ograničenja treba razmotriti pretpostavke i modalitete alterglobalizacije, a to znači globalizacije solidarnosti, globalizacije pravde (naravno, ne u smislu prava jačega), globalizacije ljudskih prava, konačno i globalizacije odgovornosti.⁵⁸

ZAKLJUČAK / Conclusion

Prožimajuća misao neoliberalnog modela razvoja je da bi tržište trebalo biti što sveobuhvatnije, uključujući cijelo društvo. Hayek ističe pretjerano povjerenje u znanost općenito koje vodi tome da se privredni problemi nastoje njome riješiti, a zanemaruje se važnost pojedinaca koji se bave svojim parcijalnim sferama na tržištu. Kritika intervencionizma u pogledu ekonomske politike je u tome da je previše sličan metodama prirodnih znanosti, odnosno pozitivističkim metodama. Čak i najveći kritičar intervencije Hayek nije isticao njezinu nedjelotvornost, već prijetnju slobodi. Ideja „općeg dobra“ ogleda se u ispunjenju kolektivističkih interesa, a što je prema neoliberalima u empiriji manifestirano na loš način. Neoliberalna kritika nacionalnih država je u tome što su oni politički organizmi i u njihovom „se krvotoku kolesterol nezaustavljivo kupi“. Stavovi ekonomista o uspješnosti neoliberalne politike u globalnom pogledu se razlikuju. Argument savršenog tržišta u neoliberalnoj ideologiji je i dalje vrlo važan. Ipak, jedno je znanstveno, a drugo ideološko uvjerenje koje, nastavljajući se na klasičnu i neoklasičnu ekonomiku, karakterizira neoliberalizam. Jedan od ključnih čimbenika u globalnom širenju neoliberalizma su mediji koji se ubrzano globaliziraju i šire, i vezani su uz korporativne

⁵⁷ Nobelovac J. Stiglitz ističe „Nije pitanje da li globalizacija može biti snaga koja ostvaruje korist za najsiromašnije zemlje; naravno da može. Ali njome treba upravljati na pravi način a to prečesto to nije bio slučaj“, vidjeti više Stiglitz, J.(2004), *Globalizacija i dvojbe koje ih izaziva*, Algoritam, Zagreb

⁵⁸ Veljak, L. (2009), str.12

interese. Obrazovani ekonomisti imaju bitnu ulogu u širenju neoliberalne ideje ili čak utopije. Potkovani teorijskim znanjem, često nekritički odijeljeni od ekonomske i socijalne stvarnosti, daju potporu onome što su pročitali ili čuli (ideologiziranje, dogmatiziranje). Ipak, u odnosu prema utilitarističkom modelu klasičara, u samoj ekonomskoj znanosti došlo je do pomaka prema iracionalnoj psihologiji (a što se suprotstavlja neoliberalnoj teoriji). Tržišta nekretnina za koje se smatralo da su racionalna, također su iracionalna. Slabljenje neoliberalne misli je i zbog razumijevanja ponašanja cijena. U klasičnim krizama dolazi do iracionalnog ponašanja u tržišnoj interakciji. Prema neoliberalnom modelu jedina jednakost je u jednakosti šansi, tzv. meritokraciji. Određen broj nedavnih istraživanja i uvjerenja koja su pokazivala da je nejednakost potrebna za rast te da će uslijed rasta nejednakost opasti, nije više prisutan u ekonomskoj teoriji. Na globalnoj razini potrebno je razmotriti pitanje regulacije tržišnog fundamentalizma koji ne može ostati nereguliran jer su sve pojedinačne privrede gospodarstva regulirane. Kad je riječ o teorijskom i praktičkom pitanju o mogućnostima emancipacije globalizacijskih procesa od njihovih neoliberalnih okvira i ograničenja treba razmotriti pretpostavke i modalitete alterglobalizacije.

LITERATURA / References

- Basu, K.(2006), Globalization, poverty, and inequality: What is the relationship? What can be done?, *World Development*, Vol. 34, br. 8, str. 1361–1373
- Bigman, D.(2007), Globalization and the Least Developed Countries: Potentials and Pitfalls, CABI, Oxfordshire
- Boardman, T.(2000), "Für eine "biodynamische" Ökonomie", *Info3*, Februar, Frankfurt
- Caves, E. R. (2007), *Multinational enterprise and Economic Analysis*, Cambridge University press, New York
- Cohen, S.(1992), The Tunnel at the End of the Light: Privatization in Eastern Europe, *Berkeley Roundtable on the International Economy(BRIE)*, Working Paper br.56, University of California, Berkely
- D.(2002), An Intellectual History of Environmental Economics, *Annual Review of Energy and the Environment*, Vol. 27, str.57-81
- Dahl, C. (2008), *Međunarodna tržišta energije-cijene, politike, profitti*, Kiger, Zagreb
- Dahlman, C.(2007), Technology, globalization, and international competitiveness: Challenges for developing countries, *Industrial Development in the 21st Century: Sustainable Development Perspectives*, *United Nations Department of Economic and Social Affairs*, New York
- Dollar, D., Kraay, A.(2001), Trade, Growth, and Poverty, *Finance and development, a quarterly magazine of IMF*, Vol. 38, br.3
- Dollar, D., Kraay, A.(2002), Spreading the Wealth, www.foreignaffairs.org/20020101fae
- ssay6561,2002., pristup 03. 04. 2014.
- Domijan-Arneri, I.(2014), *Poslovanje u morskom brodarstvu*, Redak, Split
- Gekara, V., O.(2010), The stamp of neoliberalism on the UK tonnage tax and the implications for British seafaring, *Marine Policy*, Vol. 34, br.3, str. 487–494
- Gore, C.(2000), The Rise and Fall of the Washington Consensus as a Paradigm for Developing Countries, *World Development*, Vol. 28, br. 5, str. 789–804
- Hayek, F., A., Mises, L.(1997), *O slobodnom tržištu*, Mate, Zagreb
- Hansen, H., Wigger, A.(2011), *The Politics of European Competition Regulation, A Critical Political Economy Perspective*, Routledge, London
- Harvey, T., J.(2009), Neoliberalism, Neoclassicism, and Economic Welfare, *Working Paper* br. 09-02, Department of Economics, Texas Christian University
- Jacobs, K., Pallageb, S., Robe, M., A.(2013), Market Incompleteness and the Equity Premium Puzzle: Evidence from State-Level Data, *Journal of Banking & Finance*, Vol. 37, br. 2, str.378–388
- Kannan, P., Scott, A., Terrones, M.(2009), From Recession to Recovery: How Soon and How Strong, *World Economic Outlook*, br.4
- Kim, H.,M., Parker G.R.(1995), When meritocracies fail, *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 28, br.1, str. 1–9
- Klikauer, T.(2002), Neo-Liberal Industry Policy and Employment Relations in Australia's, *Policy and Society*, Vol.21, br. 2, str. 65–82
- Liu, D.(2014), The Link between Unemployment and Labor force participation rates in Japan: A regional perspective, *Japan and the World Economy*, Vol. 30, str. 52–58.
- Mansfield, B.(2004), Neoliberalism in the oceans: "rationalization," property rights, and the commons question, *Geoforum*, Vol.35, br. 3, str. 313–326
- Markusen, J. R. (1983), Factor Movements and Commodity Trade as Complements, *Journal of International Economics*, Vol.14, br.3-4, str. 341-356
- McChesney, R., W.(2001), Global Media, Neoliberalism, and Imperialism, *Monthlyreview*, Vol. 52, br. 10 <http://www.monthlyreview.org/mar2001.htm>, pristup 20.03.2014.
- Mehra, R.(2003), The Equity Premium: Why Is It a Puzzle?, *NBER Working Paper 9512*, National Bureau of economic research, SAD
- Mosher, J.(1999), The Institutional Origins of Wage Equality: Labor Unions and Their Wage Policies, *APSA Annual Meeting*, Atlanta, Georgia
- Mundell, R., A. (1957), International Trade and Factor Mobility, *American Economic Review*, Vol. 47, br.3
- Ohmae, K.(2008), *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies*, HarperCollins, New York
- Peters, D.(2013), American Income Inequality across Economic and Geographic Space, 1970–2010, *Social Science Research*, Vol. 42, br. 6, str. 1490–1504
- Pieroni, L., Lorusso, M., D'Agostino, G.(2008), Can we declare military Keynesianism dead?, *Journal of Policy Modeling*, vol. 30, br. 5, str. 675-691
- Rodrik, D.(2006), Goodbye Washington Consensus, Hello Washington Confusion?, A Review of the World Bank's Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform, *Journal of Economic Literature*, Vol. XLIV, str. 973–987
- Rosso, A., Cinzia, R., Portes, J.(2012), The Economic Impact of Migration Liberalisation: Evidence and Issues, *Open Society Foundations by the National Institute of Economic and Social Research*, London
- Sheppard, E., Leitner, H.(2010), Quo vadis neoliberalism? The remaking of global capitalist governance after the Washington Consensus, *Geoforum*, Vol.41, br.2, str. 185-194
- Stiglitz, J.(2004), *Globalizacija i dvojbe koje ih izaziva*, Algoritam, Zagreb
- Thorbecke, E., Charumildin, C. (2002), Economic Inequality and Its Socioeconomic Impact, *World Development*, Volume 30, Issue 9
- Thorpe, A., Aguilar, A., I., Reid, C.(2000), The New Economic Model and Marine Fisheries Development in Latin America, *World Development*, Vol. 28, br. 9, str. 1689–1702
- Veljak, L. (2009), Neumitnost globalizacije, nužnost alternative i pitanje o odgovornosti, *Filozofska istraživanja*, 29, 113, str. 7-13
- Wade, R., H.(2004), Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?, *World Development*, Vol. 32, br. 4, str. 567–589
- Weil, P.(1989), Why is the risk-free rate so low if agents are so averse to Intertemporal Substitution?, The equity premium puzzle and the risk-free rate puzzle, *Journal of Monetary Economics*, Vol. 24, br. 3, str. 401–421
- Wolfson, M.H.(2000), Neoliberalism and International Financial Instability, *Review of Radical Political Economics*, Vol. 32, br. 3, str. 369–378
- World Bank (2002), *Globalization, Growth, and Poverty: Building an Inclusive World Economy*, Oxford University Press, New York
- Yeong-Seok, H., Jung-Soo, S. (2013), An Analysis of Market Concentration in the Korean Liner Shipping Industry, *The Asian Journal of Shipping and Logistic*, Vol. 29, br. 2, str. 249–266
- Ostali izvori:
- <http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/neoliberalism.html>, pristup 02.04.2014.
- <http://mondediplo.com/1998/12/08bourdieu>, pristup 02.04.2014.
- <http://www.banxico.org.mx/publicaciones-y-discursos/publicaciones/documentos-de-investigacion/banxico/%7BFA30CF24-3F5D-45A5-417B-1E721ABB7B72%7D.pdf>, pristup 28.03.2014.
- <http://www.economonitor.com/blog/2014/04/chinas-place-in-the-global-economy/>, pristup 22.04.2014.
- <http://www.undp.org/>, pristup 20.03.2014
- http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Government_expenditure_by_function_%E2%80%933_COFOG#GworldbankCOFOG#General_government_expenditure_by_function, pristup 03.04.2014.
- <http://data.worldbank.org/indicator/SU.UEM.TOTL.ZS>, pristup 20.03.2014
- <http://www.bls.gov/news.release/pdf/empst.pdf>, pristup 01.04.2014
- <http://www.usatoday.com/story/money/business/2013/07/07/temporary-jobs-becoming-permanent-fixture/2496585/>, pristup 01. 04. 2014.
- <http://www.globalresearch.ca/more-than-46-million-americans-below-the-official-poverty-level-more-than-10-million-are-working-poor/5331766>, pristup 01.04.2014.
- http://europa.eu/rapid/press-release_STAT-13-54_en.htm?locale=en, pristup 20.03.2014.
- http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oced/governance/government-at-a-glance-2013/general-government-revenues-as-a-percentage-of-gdp-2001-2009-and-2011_gov_glance-2013-graph41-en#page1, pristup 01.04.2014.
- <http://triplecrisis.com/from-washington-consensus-to-brussels-consensus/>, pristup 01. 05. 2014.
- <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X04000075?np=y>, pristup 25. 03. 2014.
- <http://www.globalresearch.ca/the-euro-crisis-contradictions-between-countries-in-the-periphery-and-centre-of-the-european-union/5359408>, pristup 25. 03. 2014.
- <http://www.delaingroup.com/products/forex/the-forex-market/>, pristup 04. 04. 2014.